

”...och sedan gick det fort att ändra...”

Ockupationen av Socialstyrelsens trappa 1979

Matilda Svensson

Det är fascinerande med människor som tar saken i egna händer och som istället för att vänta på att något ska förändras, ser till att detta sker. När jag blev intresserad av de homosexuellas historia märkte jag snabbt att denna genomsyras av en kamp för förändring. Kampen har självklart sett ut olika under tidens gång, beroende bland annat på om homosexualitet var kriminellt eller ej. Idag kan jag inte minnas hur jag upptäckte att en grupp människor ockuperat Socialstyrelsens trappa, men jag kommer ihåg att detta genast fängade mitt intresse. Dessa människor visade vad de ville och lyckades förändra. De böjde sig inte för en samhälllig struktur, utan tog till radikala metoder att få till en förändring. Detta ledde till att de blev aktörer i historien. Så här efteråt, med facit i hand, måste aktionen mot socialstyrelsen ses som det främsta exemplet på homosexuell frigörelsekamp i Sverige.

Mitt material är informanternas berättelser. Dessa är min huvudsakliga källa, och det är ytterst informanternas minnen som är materialet, även om som komplement också använts litteratur som behandlar de homosexuellas historia.¹ Tre personer är intervjuade muntligt, medan ytterligare två är fått frågor via mail.²

I augusti 1979 ockuperade en grupp homosexuella Socialstyrelsens trapphus, och de framlade kravet på att sjukdomsklassificeringen av homosexualitet skulle försvinna. Mindre än två månader senare avfördes homosexualitet från listan på sjukdomar. Att detta beslut togs oerhört snabbt står klart. Frågan är däremot vad det var som gjorde att detta snabba beslut kom till stånd.

Bakgrunden – sexuell frihet

Den del av den sexuella revolutionen som utspelades på 60-talet var främst reserverad för de heterosexuella, men det fanns undantag.³ Två viktiga händelser för homosexuella utspelades på 1960-talet, den ena i Sverige och den andra i USA.

Sverige 1964: Henning Pallesen bok *De avvikande*, vilken behandlade de homosexuellas situation i välfärdssamhället, utkommer.⁴ Boken väcker stor uppmärksamhet, och detta var exakt vad Pallesen ville – dess syfte var att väcka

debatt. *De avvikande* är uppbyggd kring en rad intervjuer som Pallesen gjort med homosexuella. Dessa varvas med kapitel i vilka homosexuellas problem ytterligare utvecklas. Pallesen påtalar även polisens brutalitet mot homosexuella och boken avslutas med ett brandtal mot den diskriminering som ännu förekom. Pallesen hävdar att homosexualitet inte bör ses som en psykologisk störning eller ett medicinskt problem, utan som ett minoritetsproblem.⁵

New York 1969: Efter att under lång tid stått ut med polisens övergrepp får en grupp homosexuella en dag nog och beslutar sig för att ge igen. Bråket utvecklas nästan till ett regelrätt slag. Polisen lyckas inte slå ner upproret utan tvingas kalla in förstärkning. Detta bråk som började på en gay-bar går nu mera under namnet Stonewall-upproret, och i efterhand är det lätt att beteckna händelsen som en vattendelare i den homosexuella historien. Ett helt nytt arbets-sätt, med mycket mer radikala arbetsmetoder, växte fram.⁶ Deltagarna från upproret hade visat världens homosexuella att man inte behöver stå ut med trakasserier, utan har rätt att försvara sig. För att fira de homosexuellas första seger i kampen mot diskriminering och övergrepp började man hålla årliga demonstrationer eller parader till minne av Stonewall-upproret. Så även i Sverige, även om det kom att dröja ända till 1977 innan den första hölls här, snart i formen av *frigörelseveckor*.⁷

Det finns helt klart fler händelser som förtjänar att nämnas i det här sammanhanget, som det ”sex-nummer” tidskriften *Ord och Bild* utgav 1965, och den uppmärksamhet de homosexuella fick i detta.⁸

Förbättringar för homosexuella /möte med beslutsfattare

År 1973 hade det amerikanska psykiatrikerförbundet avskaffat sjukdomsklassificeringen av homosexualitet i USA, något som ledde till att fler röster började höjas även i Sverige för att det samma skulle ske här. Detta hade i och för sig påpekats redan tidigare men utan resultat. Det Socialstyrelsen erbjöd RFSL var en ”kosmetisk” lösning. Istället för att ta bort homosexualitet ur ”Klassifikation över svenska sjukdomar”, erbjöd man sig att lägga till ”med mera” i titeln. Detta godtog inte RFSL.⁹ Samma år motionerade VpK om att äktenskapet skulle avskaffas och ersättas med en form av registrerad samlevnad, som även skulle vara öppen för homosexuella. Riksdagen avslag motionen, men betonade att ”en samlevnad mellan två parter av samma kön är från samhällets synpunkt en fullt acceptabel samlevnadsform”.¹⁰ Riksdagens uttalande måste ses som ett stort framsteg för kampen för homosexuell frigörelse. Uttalandet ledde till ett uppmärksammande av diskriminering av homosexuella, och slutligen till att dåvarande socialministern Rune Gustavsson tillsatte en kommitté för att undersöka de homosexuellas situation i samhället.¹¹

En helt annan, men ändå viktig, fråga för de homosexuella var skillnaden i

åldersgränsen vid sexuellt umgänge. För heterosexuella var denna satt till 15 år, för homosexuella till 18. I januari 1971 skedde förnyade påtryckningar från RFSL:s sida för att ändra åldersgränsen. Detta ledde till en riksdagsmotion som syftade till förbättringar av de homosexuellas situation. Då den inte gav det resultat man hoppats på, bestämde sig RFSL för att hungerstrejka på Sergels torg i Stockholm. År 1978 ändrades äntligen åldersgränsen till att vara den samma för homo- som heterosexuella.¹²

En av anledningarna till att det under 1970-talet skedde en så pass dramatisk förändring i synen på de homosexuella är årtiondets allmänna samhällsutveckling. Det hade börjat bli klart att samhället består av majoriteter och minoriteter, och de homosexuella var en minoritet bland många andra.¹³ Den viktigaste anledningen var ändå det arbete som de olika homopolitiska grupperna förde. Bakom varje förbättring, eller förslag till sådan, finns en eller flera grupper av homosexuella som på olika sätt, genom demonstrationer eller annat politiskt arbete, kämpat för sin sak.

Det radikala avantgardet

Vilka grupper tillhörde under 1970-talet den svenska radikala homopolitiska rörelsen? Det fanns en mängd olika grupper. Exakt vilka de var, var de fanns och inom vilka intresseområden de arbetade, är i den här artikeln inte möjligt att gå in på. Många av dem var dock kritiskt inställda till RFSL.¹⁴ Urvalet som här presenteras är de grupper informanterna nämnt, samt de som varit mest synliga i litteraturen.

Kravet på mer radikala arbetsmetoder inom RFSL ställdes redan 1970 då det i Örebro bildades en grupp som kallade sig Gay Power Club1. Denna var starkt influerad av Stonewall-upproret året innan. Då RFSL inte visade något intresse anordnade man 1971 den första demonstrationen för homosexuellas rättigheter i Sverige.¹⁵

I Göteborg fanns Röda bögar. De levde med mottot att inget är privat, allt är politiskt, och de ville inte bara infoga de homosexuella i det heteronormativa samhället, utan istället förändra detta samhälle. I och med att RFSL Göteborg inte var någon speciellt stark organisation, kunde Röda bögar bli tongivande i staden. De ordnade informationsträffar i skolor och demonstrationer, tryckte flygblad och under ett par år gav de även ut en interntidskrift. Det var Röda bögar som ordnade den första homoparaden i Göteborg. Trots att deras demonstrationer och flygblad var riktade mot allmänheten, var denna inte Röda bögars målgrupp. Fokus låg på den inre kretsen. Deras organisation kan närmast liknas med kvinnorörelsens, då den var uppbyggd kring basgrupper och stormöten.¹⁶

I Malmöområdet var samarbetet mellan de lesbiska och bögarne väl utvecklat. I de homopolitiska grupperna som fanns under tidigt 1970-tal var de flesta

aktiva bögar, men detta vände i mitten av decenniet då fler lesbiska slöt sig till grupperna. På grund av det växande antalet lesbiska bildades separatistiska Lesbisk Front. LF bytte namn till Lila Faran, som senare utvecklades till HAML, som även tillät män att bli medlemmar. Även i Malmö riktades den största delen av arbetet mot de egna, till exempel startades en telefonjour, vilken man turades om att ha hemma hos varandra. Det fanns ett väldigt tydligt ställningstagande i att inte vara med i RFSL, som ansågs vara för byråkratiskt och borgerligt.¹⁷ HAML var aktiva även på riksplanel, och var med på hungerdemonstrationen i Stockholm 1971.¹⁸

År 1975 ombildades den inom RFSL Stockholm verksamma lesbiska gruppen Viktoriagruppen till Lesbisk Front, som senare bytte namn till Lesbiska Feminister. LF hade inte någon tät kontakt med RFSL, utan stod närmare bland andra Grupp8. De deltog aktivt på de internationella lesbiska konferenser som anordnades runt om i Norden, och lokalavdelningen i Malmö hade nära kontakter med Rödstrumporna i Danmark. År 1975 var första året det hölls ett lesbiskt läger på den danska kvinnorörelsens lägerö Femö. På Internationella Kvinnodagen den 8 mars 1976 kunde LF för första gången känna sig som en någorlunda accepterad del av kvinnorörelsen, då Lesbisk Front tilläts marschera med i den heterosexuella kvinnorörelsens tåg.¹⁹

En av de radikala grupperna som faktiskt samarbetade med RFSL, och likaledes med LF, var Homosexuella Socialister. Även denna grupp använde sig av stormöten som organisation och det fanns ingen styrelse eller liknande. Grundtanken var att föra en homopolitisk kamp utifrån ett vänsterperspektiv, och man deltog i såväl kvinnoorganisationernas 8 mars-demonstrationer som vänsterns 1 maj-tåg.

Många av grupperna delade en inställning till arbetet, som jag valt att kalla viktighetsinställningen. Den går ut på att även om alla i gruppen menar att något är viktigt och bör göras, men ingen anmäler sig frivilligt, då är detta arbete inte tillräckligt viktigt och ingen kan tvingas utföra det.²⁰

RFSL

RFSL bildades i Stockholm 1950, men var från början en del av det danska Forbundet af 1948. Redan från början var ett uttalat syfte att verka opinionsbildande. Förbundet hade kontakter internationellt, främst med Norge och Danmark. En viktig del i verksamheten var det sociala, man ville underlätta för homosexuella att träffa varandra. För att detta skulle fungera optimalt var diskretionen avgörande.²¹ Under det första decenniet fördes en homopolitisk kamp, även om den inte var särskilt aggressiv eller synlig, men denna stagnerade. När Pallesens bok utgavs deltog inte RFSL i påföljande debatt.²² Under 1970-talet började dock förbundet igen arbeta för förändring.

Som visats ovan fanns det en hel del homosexuella grupperingar som hade

arbetssätt vilka skilde sig åt från RFSL:s. En del av dessa hade också gärna sett att RFSL anammat de mer radikala arbetssätten. Under RFSL:s årsmöte 1971 motionerades det om en förändring i arbetsmetoderna hos riksförbundet. Detta var startskottet för ett antal år av starka motsättningar inom de homosexuella rörelserna i Sverige. På ena sidan stod RFSL och dess företrädare, och på den andra olika grupper av unga, arga homosexuella.²³ Fortfarande i slutet av 1970-talet sågs inte RFSL som någon radikal homopolitisk grupp.²⁴ Hur kan det då komma sig att RFSL:s företrädare fanns bland organisatörerna av ockupationen av Socialstyrelsens trappa? Jag har tre teorier kring detta. För det första återfanns en del av medlemmarna från de mer radikala grupperna också inom RFSL. I Malmö ombildades HAML till en lokalavdelning av RFSL, och i Stockholm kom medlemmar från Homosexuella Socialister till RFSL:s möten.²⁵ Detta kan ha lett till att det RFSL som trots detta ansågs som tämligen mesigt ändå hade radikalare inslag, och kanske var på väg att förändras. RFSL:s huvudsakliga fokus hade varit vården av de egna medlemmarna. Detta hade tidigare skett genom att förbundet ordnat fester, telefonjourer och liknande. Ockupationen kan dock ses som det yttersta exemplet på medlemsvård. RFSL gick här så långt som till olagligheter för att förbättra situationen för medlemmarna. Det behövdes också en större organisation för att genomföra en ockupation. RFSL ansvarade för den homosexuella frigörelseveckan, under vilken ockupationen genomfördes. Detta bör ha medverkat till att det var lättare för RFSL att anordna ockupationen, i och med att man visste när lämpligt tillfälle skulle kunna ges.

Planeringen av ockupationen

Fredrik Silverstolpe berättar i en artikel som uppmärksammade 20-årsjubileet av friskförklaringen att det inte var helt lätt att hitta några som ville vara med och göra någon aktion. Hans intresse för frågan väcktes då han förstod att RFSL försökt få bort sjukdomsklassificeringen i åtta år. Först vände sig Fredrik till avantgardet, närmare bestämt Homosexuella Socialister, men enligt honom var de inte villiga att ställa upp på grund av att de var rädda om sina yrkeskarriärer. Hos RFSL fick han dock respons, och man började planera aktionen.²⁶ År 1979 hade RFSL Stockholm sin lokal, Timmy, på Söder, och det var här idén om ockupationen föddes, berättar Kjell Rindar. Han menar att när RFSL efter många års kamp fått till en förändring av åldersgränsen för sexuellt umgänge var det tydligt att sjukdomsklassificeringen stod på tur. Enligt Kjell var det en del av de som var närvarande i lokalen på Söder som hade erfarenhet av liknande aktioner, och det var troligtvis någon av dem som kom med idén. Vad Kjell minns var ockupationen noga planerad, man skickade till och med ut någon för att rekognosera på plats, för att göra intagandet av trapphuset så smidigt som möjligt. Det var inte helt enkelt att få ut information om det som var tänkt skulle hända. Detta var RFSL:s första olagliga aktion, och man var

därför försiktig med vilka man berättade det för.²⁷

Fredrik Silverstolpe hävdar att man utlyste det som en vanlig demonstration, för att sen försöka göra den så militant som möjligt på platsen.²⁸ Detta stämmer överens med Agneta Ljungbergs minnen av ockupationen. Agneta hade åkt upp till Stockholm för att vara med på frigörelseveckan, och hon uppfattar det som om ockupationen uppstod ganska spontant.²⁹ Trots en viss försiktighet med informationen, har Kjell för sig att de hade kontaktat media innan, så att de skulle vara på plats. Kjell Rindar berättar också att en del av stockholmarna hade sjukskrivit sig inför ockupationen:

Man kunde egentligen inte göra det, man var ju tvungen att vara oförmögen till arbete, men det gjorde vi i alla fall. Jag ringde till [mitt jobb] och sa att jag var lite förkyld eller nått. Men till försäkringskassan, det var ju telefonsvarare, sa jag att jag sjukskrev mej för homosexualitet. [...] Det var flera av oss som gjorde det, men jag minns inte exakt hur många. Det var inte så många som vågade lämna ut sitt personnummer och sen säga att man var homosexuell. Då var det kanske lättare att gå i en demonstration.

Hos Socialstyrelsen

Kjell berättar att för att inte väcka alldeles för stor uppmärksamhet gick deltagarna in i trapphuset två och två, eller tre och tre. Väl där inne satte sig deltagarna ned och sjöng kampsånger. Att sitta i trapphuset verkar vara det bestående minnet hos både Agneta Ljungberg och Kjell Rindar. Kjell berättar att det kändes "kul, spännande och... fantastiskt". För Agnetas del är det känslan från trapphuset hon minns allra tydligast:

Jag minns ockupationen, det var ju så speciellt att sitta där. Och det jag minns särskilt var hur vi satt i trappan, en stor bred trappa när man kom in i byggnaden. Och så sjöng vi typ "aldrig, aldrig, aldrig ger vi upp" och de här [sångerna] som vi sjungit så många gånger förr. Och det var väldigt häftigt att sitta där. Vi fyllde trappan. Objektivt sett var vi kanske 100 pers. Knappast fler. Men tillräckligt många för att det skulle kännas att vi är många. De kan inte bara lyfta ut oss. Ska de lyfta ut oss är det en stor apparat. Då kallar man inte bara på en polisbil...

Huruvida deltagarna i ockupationen uppgick till 100 personer är oklart. Kjell minns det som om de var runt 30 personer. Varken Kjell eller Agneta nämner de poliser som enligt Fredrik Silverstolpe kom till platsen:

När polisen senare dök upp på platsen för att köra iväg oss, hade jag ett väldigt sjå att å ena sidan hindra polisen från att angripa mot demonstranterna [...] å andra sidan hindra [en annan av organisatörerna] från att börja fightas med polisen. [...] Efter en stunds parlamentering försvann polisen från platsen [...] under det högljudda påpekandet att de "av princip inte ingrep mot fredliga demonstranter". Det var ju lite

märkligt eftersom vi faktiskt störde arbetet på socialstyrelsen rätt grundligt.³⁰

Agneta berättar om en "delseger" under ockupationen. Hon minns att några personer som arbetade på Socialstyrelsen kom ut och bad ockupanterna välja ut en kommitté som skulle gå in till generaldirektörens kontor:

Det som också blev en demonstration [...] var att de kom ut och... ville att vi skulle välja en grupp som skulle gå upp och prata med chefen, och vi *vägrade*. För vi sa att hon får komma hit. Och det gjorde hon, långt om länge. Och det var väldigt läckert. [...] Vi satt där och undrade om vi skulle utse en delegation... Men så... Nej, nu väljer vi inte en delegation, nu är vi här. Hon får komma hit.

Här skiljer sig Kjells och Agnetas minnen åt. Kjell menar nämligen att efter att Barbro Westerholm, Socialstyrelsens dåvarande generaldirektör, kommit ut i trapphuset utsågs en kommitté som följde med henne in på hennes kontor och la fram förslaget. Att Kjell och Agneta minns olika här kan bero på att Kjell var en av dem som anordnade ockupationen och som ansvarig fick han eventuellt en mer direkt kontakt med Barbro än övriga ockupanter. Det är möjligt att det inte uppfattades av ockupanterna att några av organisatörerna gick in på kontoret. Kjell berättar att han fann Barbro mycket tillmötesgående:

Hon sa genast att hon skulle göra allt hon kunde. Men det var inte så enkelt att bara säga att nu ändrar vi det här i och med att det var en internationell bestämmelse... Men hon skulle träffa de nordiska generalstyrelsernas ordföranden och prata med dem om det. Det var nästan lite antiklimax då Barbro Westerholm visade sig så vänligt sinnad. En del hade säkert hoppats på lite barrikader och sånt.

Äntligen friska

Den 26 september 1979 är det officiella datum efter vilket homosexuella inte längre av staten anses sjuka. Det var Barbro Westerholm som såg till att detta beslut togs. Så här ser hon idag på det som hände då:

Jag mötte frågan första gången i den ockuperade trappan och såg det då som självklart att sjukdomsbegreppet skulle bort. Kärlek mellan två människor kan inte betraktas som sjukdom, däremot kan man bli sjuk av sexuellt umgänge och av kärleks-sorg men det är ju något helt annat.

Det visade sig att Socialstyrelsen i fem års tid sagt nej till avskaffandet av sjukdomsbegreppet och mina manliga avdelningschefer vidhöll sin uppfattning. Med hjälp av några yngre vetenskapliga råd fick jag stöd för min uppfattning och sedan gick det fort att ändra klassifikationen. [...] Ja, det var min personliga uppfattning som fick ändringen till stånd.³¹

Under 1970-talet stod klart för de flesta att samhället består av majoriteter och minoriteter och att de homosexuella var en minoritet bland andra. Detta visar

att Socialstyrelsens beslut låg i tiden. Man kan se det som en förändring vars syfte var att minska statens diskriminering av en viss minoritet. Trots att beslutet kanske låg i tiden, menar Kjell ändå att Barbro tog en karriärmässig risk då hon så tydligt engagerade sig för homosexuell frigörelsekamp. Han menar att detta ansågs vara "lite halvsuspekt". Agneta nämner däremot att en av anledningarna till att beslutet kom var att tiden var mogen.

Hade den inte varit det hade de väl kallat dit någon och rensat och så hade det inte varit mer med det. Det hade gått så långt att [Barbro Westerholm] kunde tänka sig att få någon acceptans för det om hon drev igenom det. Och det kan ju bara handlat om några år. Det hände mycket just då.

Det är uppenbart att Barbro tog på sig mycket av ansvaret för att beslutet blev taget, vilket även hennes uttalande visar. Hon har även fått stor uppmärksamhet för sitt engagemang för de homosexuella rättigheter, och verkat för att mycket diskriminering av homosexuella försvunnit.³²

Ockupationen av Socialstyrelsens trappa har förändrat de homosexuella historien. Från att av staten ha varit stämplade som sjuka, ledde den till en friskförklaring. Utan denna förändring i inställningen till de homosexuella är det tveksamt om vi idag skulle ha haft registrerat partnerskap och en seriös politisk diskussion om homosexuella och adoption.

Ockupationen har inte bara lämnat ett outplånligt avtryck på den svenska historien, utan verkar även ha gjort så på mina informanter.

Varför RFSL?

Hur kom det sig att organisatörerna av ockupationen delvis kom från RFSL? Som visat ovan fanns det en hel del radikala grupper i Sverige vid denna tid. Alla ville ha bort sjukdomsklassificeringen.³³ Något som enligt men mening medverkade till att det inte blev en av de mer radikala grupperna som ordnade ockupationen är det jag ovan kallat viktighetsinställningen. Denna kan ha varit orsaken till att Homosexuella Socialister vid förfrågan tackade nej. Ockupationen har då inte setts som tillräckligt viktig att riskera sin yrkeskarriär för. RFSL:s organisering av frigörelseveckan bör också ha förenklat anordnandet av ockupationen. Man visste att det skulle vara många homosexuella i staden, även från andra grupper, och man kan ha sett när tillfälle skulle finnas. RFSL:s deltagande i ockupationen skulle som ovan sagts också kunna ses som en del av den medlemsvård de ansågs främst syssla med. Om man ser på ockupationen på detta sätt, är det nästintill självklart att RFSL skulle vara en av de drivande krafterna bakom.

Man måste också lägga stort ansvar på individerna som kom med idén. Fredrik Silverstolpe menar att det var han som fick idén och som senare tog kontakt

med RFSL.³⁴ Kjell Rindar minns att idén kom då de satt i RFSL:s lokal Timmy på Söder i Stockholm. Han minns inte exakt vem som kläckte den. Vems idé det än var, är det tydligt att om personen ifråga nöjt sig med att konstatera för sig själv och andra att en ockupation kunde vara lösningen på problemet, men inte i handling försökt utföra denna, hade friskförklaringen inte kommit, åtminstone vid denna tidpunkt. Slutligen kan det vara så att de radikala gruppernas bild av RFSL som en mesig organisation med allt för mycket byråkrati varit felaktig. Att dessa grupper, både för sig själva och andra, velat framstå som radikala och gjort detta genom att tala om andra grupper i negativa ordalag, är en möjlighet.

Varför skedde förändringen?

Utan ockupation – ingen förändring, så kan man sammanfatta händelseförloppet under hösten 1979. Men samtidigt – om inte tiden hade varit inne, då hade ockupanterna suttit förgäves. Och om Barbro Westerholm hade visat sig vara en av de fanatiska homo-motståndare som vid denna tiden ännu fanns hade ockupationen inte slutat på samma sätt.

Förändringen skedde på grund av att dessa tre faktorer var uppfyllda: (1) tiden var inne för en förändring, (2) ockupationen ledde till att (3) den ganska nytillträdde Barbro Westerholm uppmärksammade problemet och ändrade beslutet. Hade någon av dessa faktorer inte varit uppfylld är det inte säkert att friskförklaringen kommit just då.

Noter

- 1 Det är främst två svenska böcker som behandlar homosexuellas moderna historia, mastodontverket *Sympatiens hemlighetsfulla makt – Stockholms homosexuella 1860-1960*, samt den betydligt tunnare *Homo i Folkhemmet – Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*. Båda böckerna nämner ockupationen, men ingen analyserar den mer ingående. Vad gäller den sexuella debatten under 1960-70-talen finns en hel del skrivet, men i detta står Lena Lennerheds avhandling *Frihet att njuta – Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet* främst.
- 2 De tre jag intervjuat är: Pia Lambert, som var väldigt engagerad i den homopolitiska kampen i Malmö under 1970-talet. Bland annat var Pia medlem i HAML (Homosexuella Aktionsgruppen Malmö-Lund), Lesbisk Front och Lila Faran. Hon arbetade även med telefonjouren för homosexuella och som informant på skolor. Hon har också deltagit i ett antal nordiska lesbiska konferenser.
Agneta Ljungberg, som kom från Grupp 8 via Lesbisk Front och HAML till RFSL (Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande). Arbetade under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet under flera år med skolinformation. Har även varit ordförande i RFSL Malmö. Agneta var med vid ockupationen av Socialstyrelsen.
Kjell Rindar, som var en av de som låg bakom ockupationen. Kjell har varit verksam inom många olika homoorganisationer, bland andra RFSL Stockholm där han varit ordförande. Han har även varit förbundsordförande för RFSL.
De som via mail lämnat information jag använt mig av i uppsatsen är:

Eva-Lisa Bengtsson som under 1970-talet var väldigt aktiv inom Lesbisk Front, samt Barbro Westerholm som 1979 var generaldirektör för Socialstyrelsen och som därmed var den som fick ta det slutgiltiga ansvaret för att sjukdomsklassificeringen försvann.

- 3 Lennerhed, Lena "Rätten att vara annorlunda. Homosexualitet i sextiotalets debatt", sid. 141.
 - 4 Pallesen, Henning, *De avvikande*, Stockholm 1964.
 - 5 Lennerhed, Rätten, sid. 135.
 - 6 von Rosen, Wilhelm, "Den homosexuella historiska traditionen", sid. 189f; Petersson, Stig-Åke, "En svensk homorörelse växer fram – RFSL 1950-2000", sid. 20.
 - 7 Söderström, Göran, "Föreningsliv", sid. 669; www.rfsl.se/stockholm.
 - 8 Lennerhed, Frihet, sid. 161.
 - 9 Petersson, sid. 32f.
 - 10 Andreasson, Martin, "Samhällsfara eller samhällsgrupp? Riksdagens syn på homo- och bisexuella", sid. 44.
 - 11 Andreasson, sid. 50f.
 - 12 Petersson, sid. 26 och 32f.
 - 13 von Rosen, sid. 191.
 - 14 Eman, Greger "Klännings betydelse för mänsklig frigörelse – Om den socialistiska gruppen Röda bögar i Göteborg 1976-78"; Pia Lambert, intervju 011218.
 - 15 Petersson, sid. 21.
 - 16 Eman, sid. 155ff.
 - 17 Lambert.
 - 18 Petersson, sid. 32.
 - 19 Eva-Lisa Bengtsson, uppgift lämnad i mail 011217; Lambert; www.rfsl.se/stockholm.
 - 20 Agneta Ljungberg, intervju 011220.
 - 21 Petersson, sid. 11ff.
 - 22 Petersson, sid. 30ff.
 - 23 Petersson, sid. 21.
 - 24 Parikas, Dodo, "Folkrörelse och festförening – behövs RFSL?", Ottar – sex och politik, 1998:2/3, sid. 93.
 - 25 Eman, sid. 174f.
 - 26 Weijdegård, Nils, "Tjugo år sedan friskförklaringen", *Kom ut!* 1999:8.
 - 27 Kjell Rindar, intervju 011221.
 - 28 Weijdegård.
 - 29 Ljungberg.
 - 30 Weijdegård.
 - 31 Barbro Westerholm, uppgift lämnad i mail 011213.
 - 32 Fors, sid. 95; Westerholm, Barbro "Partnerskapslagens tillkomst – framför och bakom kulisserna", sid. 244ff.
 - 33 Greger Eman, uppgift lämnad i mail 011219.
 - 34 Weijdegård. Referenser.
- Otryckt material:**
Eva-Lisa Bengtsson, uppgift lämnad i mail 011217.
Greger Eman, uppgift lämnad i mail 011219.
Pia Lambert, intervju 011218. Bandinspelning hos författaren.
Agneta Ljungberg, intervju 011220. Bandinspelning hos författaren.
Kjell Rindar, intervju 011221. Bandinspelning hos författaren.

Barbro Westerholm, uppgift lämnad i mail 011213.

Tryckt material:

Andreasson, Martin (red.): *Homo i Folkhemmet – Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*, Göteborg 2000.

—: "Samhällsfara eller samhällsgrupp? Riksdagens syn på homo- och bisexuella", *Homo i Folkhemmet – Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*, red. Martin Andreasson, Göteborg 2000.

Arvidsson, Håkan: "Slaget om historien", *Sydsvenska Dagbladet*, 020104.

Eman, Greger: "Klänningens betydelse för mänsklig frigörelse – Om den socialistiska gruppen Röda bögar i Göteborg 1976-78", *Homo i folkhemmet – Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*, red. Martin Andreasson, Göteborg 2000.

Fors, Mats: "Homosexuellas favorit", *Ottar - Sex och Politik*, 1998:2/3.

Gustafsson, Kerstin: "Tack och...", *Ottar – sex och politik*, 1998:2/3.

Lennerhed, Lena, *Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*, Stockholm 1994.

—: "Rätten att vara annorlunda. Homosexualitet i sextiotalets debatt", *Homo i folkhemmet – Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*, red. Martin Andreasson, Göteborg 2000.

Pallesen, Henning: *De avvikande*, Stockholm 1964.

Parikas, Dodo: "Folkrörelse och festförening – behövs RFSL?", *Ottar – sex och politik*, 1998:2/3.

Petersson, Stig-Åke: "En svensk homorörelse växer fram – RFSL 1950-2000", *Homo i folkhemmet – Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*, red. Martin Andreasson, Göteborg 2000.

von Rosen, Wilhelm: "Den homosexuella historiska traditionen", *Homosexuella och omvärlden*, red. Johan Hansson, Stockholm 1982.

Söderström, Göran (red.): *Sympatiens hemlighetsfulla makt – Stockholms homosexuella 1860-1960*, Stockholm 1999.

—: "Föreningsliv", *Sympatiens hemlighetsfulla makt – Stockholms homosexuella 1860-1960*, red. Göran Söderström, Stockholm 1999.

Thor, Malin, "Oral history – mer än en metod", *Historisk Tidskrift*, 2001:3.

Weijdegård, Nils, "Tjugo år sedan friskförklaringen", *Kom ut!*, 1999:8.

Westerholm, Barbro, "Partnerskapslagens tillkomst – framför och bakom kulisserna", *Homo i folkhemmet – Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*, red. Martin Andreasson, Göteborg 2000.

Internetmaterial: www.rfsl.se/stockholm, 020110. Utskrift hos författaren.

Summary

Building upon oral history the author discuss the circumstances around the occupation of the building of The Central Board of Health 1979 and why the elderly organisation RFSL and not the other new more radical organisations was the leader of this illegal action, which lead to abolition of homosexuality as a disease in Sweden.

Matilda Svensson studerar historia med kulturanalys vid Malmö Högskola.

Fångvänskap och homosexualitet

Pia Lundahl: *Intimitetens villkor. Kön sexualitet och berättelser om jaget*. Avhandling, Lunds universitet 2001 (231 sidor)

Pia Lundahl har tidigare skrivit boken "Lesbisk identitet" från 1998 utifrån sin djupintervjustudie med lesbiska och bisexuella kvinnor i tre generationer, där hennes fokus är intervjupersonernas berättelser om och konstruktion av jaget, självidentiteten. Fokus i hennes avhandling i etnologi, vilken kan ses som en fortsättning på den tidigare boken, är betydelsen av den heterosexuella samhällsnormens gräns mellan acceptabelt och oacceptabelt beteende.

Med exempel från kvinnliga "fångvännor", dvs. kvinnor som hade relationer med varandra i kvinnofängelserna mellan 1870-1930, visar Pia Lundahl hur de samhälleliga villkoren för ett fenomen som "samkönad intimitet" avgör hur den ska tolkas. Även om man inte såg med blida ögon på fångvänskapen betraktades det som osedlighet i samma nivå som utomäktenskapliga olikkönade relationer. Lundahl visar att det inte var den samkönade intimiteten i sig som var problematisk (i förhållande till en olikkönad intimitet), utan att den var ett uttryck för sedeslöshet (i förhållande till dåtidens handlingsorienterade sedlighetsordning) och definierades som sedeslösa handlingar.

Det var den manliga homosexualiteten som stod i fokus under 1930- och 1940-talets avkriminaliseringsdebatter för både avkriminaliseringsivrare och deras motståndare. Den kvinnliga homosexualiteten ansåg man skulle tigas ihjäl, osynliggöras så att kvinnorna själva inte skulle kunna tolka sina relationer med varandra som uttryck för homosexualitet. Man ville i möjligaste mån undvika att "öppna hennes ögon". Detta för att undvika risken att kvinnorna skulle börja presentera sig som annorlunda utifrån sitt samkönade begär, eller med andra ord utveckla en homosexuell identitet. Detta kan ses som uttryck för att det mer handlingsorienterade perspektivet under tiden för Lundahls studie av fångvänskapen, gett vika till förmån för ett mer individorienterat där handlingen var avhängig individens benämning av den. Genom att kvinnorna inte förstod den fulla innebörden av sina handlingar, bekräftade de också föreställningar om kvinnlighet; hur kvinnors ska vara. Detta går också igen beträffande hur de kvinnliga fångvännorna betraktades. När kvinnorna som "förbrutit" sig mot normen (här: i fångset) genom att uttrycka sin samkönade intimitet be-